

KÁRPÁTALJA TÖRTÉNETE
ÖRÖKSÉG ÉS KIHÍVÁSOK

Monográfia

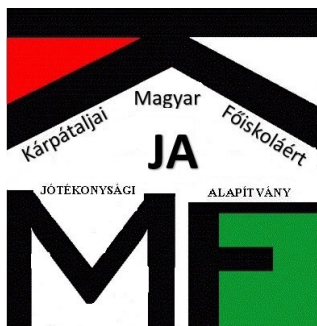
**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

KÁRPÁTALJA TÖRTÉNETE ÖRÖKSÉG ÉS KIHÍVÁSOK

Monográfia

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2021

ETO 94(477.87)(082)

K 22

A kiadvány a mai Kárpátalja területének történetét mutatja be az őskortól a jelenkorig; összefoglaló jellegű munka, ahol a szerzők által fontosnak tartott témakörök lettek megjelenítve. Ajánljuk mindazoknak, akik betekintést kívánnak nyerni a mai értelemben vett Kárpátalja sokoldalú múltjába és jelenkori történetébe.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Tudományos Tanácsa (2021.09.30., 9. számú jegyzőkönyv).*

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi
Kutatóközpontja, valamint Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztőbizottság:

A szerkesztőbizottság elnöke: *dr. Brenzovics László*

Főszerkesztő: *dr. Csatáry György*

Felelős szerkesztők: *Dobos Sándor, Orbán Melinda*

Szerkesztőbizottsági tagok: *dr. Braun László, dr. Szakál Imre,*

Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya

Lektorálta:

prof. dr. habil. Balla Tibor (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest) – 6. fejezet;

Bayerné dr. Sipos Mónika (Pécsi Tudományegyetem, Pécs) – 15. fejezet;

dr. Czigány István (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest) – 4. fejezet;

dr. Ferenc Viktória (Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Budapest) – 16. fejezet;

dr. habil. Forisik Péter (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 2. fejezet;

Hidász Ferenc OFM (Ordo Fratrum Minorum) – 10–13. fejezet;

Marosi István (gör.kat. lelkész, Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ, Beregszász) – 10–13. fejezet;

prof. dr. Mándrik Iván (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász) – 5. fejezet;

dr. Milován Sándor (a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tiszteletbeli elnöke, Nagyszőlős) – 14. fejezet;

dr. Molnár József (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász) – 1. fejezet;

dr. Novák Ádám (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 3. fejezet;

dr. habil. Palasik Mária (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest) – 11. fejezet;

prof. dr. habil. Püski Levente (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 8–9. fejezet;

dr. Radvánszky Ferenc (ref. lelkész, Mezőkaszonyi Református Egyházközség) – 10–13. fejezet;

dr. habil. Simon Attila (Selye János Egyetem, Komárom; Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja) – 7. fejezet;

dr. Tóth Pál Péter, DSc (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest) – 16. fejezet;

dr. habil. Valuch Tibor, DSc (Eszterházy Károly Egyetem, Eger) – 10., 12–13. fejezet.

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Orbán Melinda*

Korrektúra: *Sin Edina, Hnatik-Riskó Márta*

Borítóterv: *Vezsdel László*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel: *Dobos Sándor* (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A monográfia fejezeteinek tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

**A kiadvány megjelenését a Nemzeti Együttműködési Alap,
Magyarország Miniszterelnöksége, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatta
a Nyírtéti Református Egyházközség Jövőjéért Egyesület és a Kárpátaljai
Magyar Főiskoláért Jótékonysági Alapítvány közreműködésével.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6.;
e-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36.; e-mail:
print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-8046-21-7

© A szerzők, 2021

© A szerkesztőbizottság, 2021

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	11
1. FEJEZET. KÁRPÁTALJA KÖZIGAZGATÁS-TÖRTÉNETE, ETNO- DEMOGRÁFIAI VÁLTOZÁSAI ÉS KÖZSÉGNÉVRENDEZÉSEI	13
1.1. A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Kárpátalja területén (<i>Molnár D. István</i>).....	13
1.2. Kárpátalja népessége (<i>Molnár D. István</i>)	32
1.3. Községnévváltozások és -rendezések a mai Kárpátalja területén (1898–2000) (<i>Dobos Sándor</i>).....	50
2. FEJEZET. A MAI KÁRPÁTALJA TERÜLETÉNEK ŐSTÖRTÉNETE (<i>Rácz Béla</i>).....	65
2.1. Paleolitikum (őskőkor).....	65
2.2. Mezolitikum (középső vagy átmeneti kőkorszak)	72
2.3. Neolitikum (újkökor, csiszoltkő-korszak).....	76
2.4. Rézkorszak (eneolitikum, kőrézkor)	79
2.5. Bronzkorszak.....	82
2.6. Vaskorszak.....	88
2.7. A római kor.....	92
2.8. A szláv korszak.....	97
3. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG KÖZÉPKORA (A HONFOG- LALÁSTÓL 1526-IG) (<i>Kész Barnabás</i>)	103
3.1. A magyar honfoglalástól az államalapításig (895–1000)	103
3.1.1. Őstörténetünk titkai	103
3.1.2. A honfoglaló magyarok régészeti emlékei Kárpátalján	108
3.2. Vidékünk az Árpád-házi királyok korában (1000–1301)	115
3.2.1. Az Árpád-dinasztia	115
3.2.2. Vármegyék és ispánságok.....	120
3.3. A vegyes házi királyok kora (1301–1525).....	125
3.3.1. A Magyar Királyság fénykora.....	125
3.3.2. Középkori vármegyéink.....	131
3.3.3. Gazdaság, társadalom, műveltség.....	138
3.3.4. Középkori kőtemplomok	139
3.3.5. Szerzetesrendek	141
3.3.6. Középkori váraink	143
3.3.7. Vidékünk nemesi családjai a középkorban	153

4. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG A KORA ÚJKORBAN (1526–1790).....	157
4.1. Vidékünk története a mohácsi vésztől a szatmári békéig (1526–1711) (<i>Csatáry György</i>)	157
4.1.1. A királyi Magyarország és Erdély határán.....	157
4.1.2. A reformáció terjedése vidékünkön, beregszászi zsinatok	159
4.1.3. Az öt máramarosi koronaváros	165
4.1.4. A Bocskai-felkelés	167
4.1.5. Bethlen Gábor fejedelem kora.....	170
4.1.6. A vármegyei főnemesség	172
4.1.7. Az ungvári katolikus gimnázium.....	185
4.1.8. Az ungvári unió 1646-ban	188
4.1.9. A Thököly-felkelés.....	190
4.1.10. A Rákóczi-szabadságharc	199
4.2. Északkelet-Magyarország története 1711–1790 között (<i>Molnár Ferenc</i>)	213
4.2.1. A munkács-szentmiklósi uradalom.....	217
4.2.2. Munkács és Nagyszőlős.....	224
4.2.3. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye kiala- kulása a 18. században	228
4.2.4. Bacsinszky András a Munkácsi Egyházmegye élén.....	231
5. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1790-TŐL 1914-IG....	237
5.1. A nemzeti ébredés kezdetétől a reformkor végéig (<i>Dancs György</i>).....	237
5.1.1. A jakobinus mozgalom és a napóleoni háborúk	237
5.1.2. A reformkori országgyűlések és a vármegyék.....	239
5.1.3. Néesség.....	247
5.1.4. Egészségügy és kolerajárvány	249
5.1.5. Gazdaság.....	254
5.1.6. Adók és kiadások	263
5.1.7. Regionális központok	265
5.1.8. Társadalmi szerveződések	271
5.2. Az 1848–49. évi események és a neoabszolutizmus (<i>Molnár Ferenc</i>)	273
5.2.1. A vármegyei élet és a forradalom	273
5.2.2. A nemzetiségi kérdés	277
5.2.3. A nemzetőrség és a honvédtoborzás megszervezése	279
5.2.4. Az 1848. őszi események.....	283

5.2.5. 1849 tavasza: a verhovinai események és a podhe- ringi ütközet	287
5.2.6. Végig a magyar szabadságharc szolgálatában	290
5.2.7. Megtorlás és neoabszolutizmus	295
5.2.8. Az Ungvári Kerület és az olmützi alkotmány kihirdetése	296
5.2.9. A politikai és nemzetiségi élet élénkülése az 1860-as évek elején.....	303
5.3. A dualizmus korának társadalmi és gazdasági viszonyai (<i>Braun László</i>)	310
5.3.1. A mezőgazdaság és az agrárnépesség helyzete.....	310
5.3.2. Kivándorlás az Északkeleti-Kárpátok vidékéről	315
5.3.3. Ruszin nemzetiségi mozgalom és politikai viszonyok	323
5.3.4. A zsidó közösség és gazdasági szerepvállalása	329
5.3.5. A német lakosság foglalkozása és társadalmi helyzete.....	332
5.3.6. A vasúti közlekedés kiépítése	334
5.3.7. Az ipar fejlődése	344
5.3.8. A városok fejlődése és polgárosodás.....	358
6. FEJEZET. AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS VIDÉKÜNK (1914–1918) (<i>Suslik Ádám</i>)	383
7. FEJEZET. AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKA (1918–1938) (<i>Szakál Imre</i>)	399
7.1. Az államfordulat hónapjai.....	399
7.1.1. Ruszka Krajna.....	399
7.1.2. A csehszlovák katonai megszállás	408
7.2. Kárpátalja a Csehszlovák Köztársaság közigazgatásában	412
7.2.1. Az új ország	412
7.2.2. Kárpátalja csehszlovák közigazgatása	416
7.3. Magyar társadalmi és politikai élet a csehszlovák Kárpátalján.....	423
7.3.1. Az új közösség	423
7.3.2. Pártok és választások	430
7.4. Csehszlovák gazdaságpolitika Kárpátalján	435
7.4.1. Gazdasági helyzetkép és infrastrukturális fejlesztések.....	435
7.4.2. Földreform és telepítéspolitika	444
8. FEJEZET. KÁRPÁTI UKRAJNA ÉS A TERÜLETI REVÍZIÓ (1938–1939) (<i>Szözlősi Nóra</i>)	449
8.1. Az 1938-as eseményeket megelőző nemzetközi helyzet.....	449
8.2. Az 1938-as csehszlovák válság és a kisantant megroppanása.....	454

8.3. A müncheni tárgyalások és az első bécsi döntés	455
8.4. Az 1938. őszi események	459
8.5. Kárpáti Ukrajna kikiáltása, majd Magyarországhoz történő csatolása 1939 márciusában	463
9. FEJEZET. A MAGYAR KIRÁLYSÁGHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJA (1938–1944) (<i>Szőlősi Nóra</i>).....	
9.1. Előzmények.....	467
9.2. A katonai közigazgatás bevezetése.....	468
9.3. A polgári közigazgatásra történő áttérés.....	472
9.4. A visszatért területek országgyűlési képviselőtének alakulása.....	475
9.5. Igazoltatási eljárások és a tisztviselőkérdés	477
9.6. A visszatért területek gazdasági adottságai és lehetőségei	480
9.6.1. Turizmus	480
9.6.2. Erdőgazdálkodás.....	483
9.6.3. A vízerőművek.....	490
9.6.4. Mezőgazdaság, ipar és az ezen belüli szociális intézkedések.....	493
10. FEJEZET. A KÉSŐSZTÁLINIZMUS KORSZAKA (1944–1953).....	
10.1. A vidék szovjetizálása/szovjetesítése (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	501
10.2. A szovjet típusú gazdaságpolitika erőszakos térnyerése (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	513
10.3. A közoktatás szovjetesítése (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	521
10.4. Egyházpolitika szovjet módra (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	528
11. FEJEZET. A SZTÁLIN UTÁNI ÉVTIZED – 1953–1964 (A HÁROM „TRIUMVIRÁTUS” ÉS A HRUSCSOVI KILENC ÉV).....	
11.1. Politikai látszatenyhülés (<i>Váradi Natália</i>).....	543
11.2. A gazdaságfejlesztés – káderkérdés (<i>Váradi Natália</i>)	551
11.3. 1956 helyi vonatkozásai (<i>Váradi Natália</i>).....	565
11.4. A közoktatás alakulása az enyhülés éveiben (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	574
11.5. A hitélet alakulása a hruscsovi egyházüldözés idején (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	580
12. FEJEZET. A BREZSNYEVI DOLCE VITA KÉT ÉVTIZEDE (1964–1982).....	
12.1. „Édes élet” szovjet módra: gazdaság és birodalmi eszme (<i>Császár István</i>)	593

12.2. A helyi magyar szellemi mozgástér újraértelmezése és annak következményei (<i>Császár István</i>).....	600
12.3. A közoktatás brezsnyevi központosításának időszaka (1964–1982) (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	613
12.4. Egyházpolitika és hitélet a <i>dolce vita</i> idejében (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	619
13. FEJEZET. A BOMLÁS ÉVTIZEDE (1982–1991).....	631
13.1. Pártfőtítkárok váltásának sodrában: élelmiszerprogram és alkoholtilalom (1982–1985) (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	631
13.2. A gorbacsovi peresztrojka fonákságaitól a széthullásig (<i>Császár István</i>)	635
13.3. Az ideológiai harc fokozása a közoktatásban (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	644
13.4. Az ateista propagandától az egyházzal történő együttműködésig (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	650
14. FEJEZET. KÁRPÁTALJA POLITIKATÖRTÉNETE A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN (1991–2015) (<i>Darcsi Karolina</i>)	661
14.1. Kárpátalja Ukrajna függetlenségének időszakában – a magyar érdekképviselet megjelenése, az elvesztett autonómia ügye	661
14.2. Ukrajnai választások és a kárpátaljai magyarság	665
14.2.1. Parlamenti választások – 1990–1998	667
14.2.2. Parlamenti választások – 2002–2014	668
14.2.3. Helyhatósági választások Ukrajnában	680
15. FEJEZET. HELYZETKÉP A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVŰ OKTATÁSRÓL (1989–2019) (<i>Orosz Ildikó</i>).....	693
15.1. Az oktatást meghatározó jogalkotási folyamat alakulása Ukrajnában.....	694
15.2. Az anyanemzet politikájának hatása a kárpátaljai magyar oktatásra.....	706
15.3. A magyar nyelvű oktatási intézményhálózat	717
15.4. A magyar tannyelvű oktatási intézmények/osztályok minőségének kérdésköre	723
15.5. A magyar nyelvű szakképzés és felsőoktatás alakulása a vizsgált időszakban.....	735

16. FEJEZET. KÁRPÁTALJA TÁRSADALMI VISZONYAI A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN (1991–2018) (<i>Hires-László Kornélia</i>)	743
16.1. Korszakok a gazdasági jellemzők és változások alapján.....	744
16.1.1. Ukrajna intézményi átalakulása (1991–1998).....	744
16.1.2. A nemzetközi hitelek és befektetők (1999–2007).....	748
16.1.3. A nagy gazdasági világválság (2008–2009).....	749
16.1.4. A mindenkori Nyugat és Kelet dilemmája (2010–2013)	751
16.1.5. A „Majdan” utáni időszak (2014–2015; 2016–2018)	752
16.2. Magyar kisebbségi lét a független Ukrajnában	756
16.2.1. A függetlenség alapjai (az alkotmány) – 1991–2000	756
16.2.2. Státusz törvény / narancsos forradalom – 2000–2007	756
16.2.3. Az első „ukrán láz” – 2008–2009	759
16.2.4. Kisebbségbarát időszak – 2010–2012.....	760
16.2.5. A második „ukrán láz”(?) – 2013–2019.....	761
16.3. Migrációs folyamatok korszakonként a kárpátaljai magyarság életében	761
16.4. Mindennapok a kárpátaljai magyarság életében az 1991-es rendszerváltás után	765
A KÖTET SZERZŐI	781

di-Sternberg akkori állítása. Ha összevetjük az ugocsaiak részvételének arányát a beregiekével, arra a következtetésre jutunk, hogy a lakosság száma hiába haladta meg többszörösével az ugocsaiét, az 1706. évi szemlén Bereg vármegye részvétele szembetűnően elmaradt Ugocsáétól. Innen a lovas nemesség száma 72 (Beregben 27), a lovaké 90 (Beregben 46), a szolgáké 15 (Beregben 15), a gyalogos nemeseké 99 (Beregben 47). Ung vármegye 115 lovas nemest, 152 lovat, 24 szolgát, 38 gyalogos nemest állított ki ekkor. Ezek a számok csak pillanatnyi állapotokat tükröznek, mivel heteken vagy hónapokon belül jelentős változások állhattak be a létszámot illetően.¹²⁴

4.2. Északkelet-Magyarország története 1711–1790 között

A Rákóczi-szabadságharcot lezáró szatmári béke (1711. április 30.) viszonylag széles körű amnesztiát hirdetett a Bécs-ellenes küzdelmekben részt vevő kurucoknak. A szatmárnémeti Vécsey-kastélyban aláírt megállapodásban az udvar ígéretet tett Magyarország és Erdély törvényeinek megtartására, illetve a vallásszabadság biztosítására. A jobbágyok megtarthatták szerzett kiváltságaikat. Ugyanez vonatkozott azokra a nemesekre is, akik hűséget esküdtek a Habsburg-dinasztiának. A békeszerződést III. Károly király megbízottjaként Pálffy János gróf császári főparancsnok kötötte meg a kurucokat képviselő Károlyi Sándorral. II. Rákóczi Ferenc ekkor már külföldön tartózkodott. A vezérlő fejedelem egy Habsburg-ellenes szövetség létrehozásáról folytatott tárgyalásokat I. (Nagy) Péter cárral. Ezek azonban nem vezettek sikerre.

A szatmári béke Rákóczi számára is lehetővé tette, hogy a hűségeskü letétele fejében visszanyerje kiváltságait és tekintélyes földbirtokát. Ő azonban úgy döntött, hogy kitart a szabadságharc elvei mellett, s inkább az emigráció bizonytalanságát választotta. Nem sikerült szövetségeseket találni egy Habsburg Birodalom elleni háborúhoz, így kudarcba fulladt egy újabb magyar szabadságharc megindítása. A fejedelem végül az Oszmán Birodalomban lelt menedéket. A halál a Márvány-tenger partjánál található Rodostóban érte 1735. április 8-án.¹²⁵

Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros a többi északkelet-magyarországi vármegyével együtt közigazgatásilag az 1723-ban létesített Helytartótanácshoz tartozott, amelynek Pozsonyban volt a székhelye. A törvény-

¹²⁴ Csatóry György: Ugocsa vármegye II. Rákóczi Ferenc államában 1703–1711. Ungvár–Beregszász 2008. 114.

¹²⁵ Balogh János: Munkács-vár története. Munkács 1890. 416.

hatóságok adminisztrációját a megyei hivatalok látták el. A megyék élén a király által kinevezett főispánok álltak. A megyék járásokra oszlottak, amelyeket a járási szolgabírók igazgattak. A 18. században Ung megye területe 59, Bereg 67, Ugocsa 22, míg Máramaros 178 négyzetmérföldre terjedt ki. A négy vármegye lakossága 27 városban és mezővárosban, valamint 689 községben élt. Az északkelet-magyarországi népesség nemzetiségi megoszlásába a III. Károly király által kezdeményezett 1715. és az 1720. évi összeírás nyújt betekintés. A tökéletesebb adórendszer kidolgozása céljából indított népesség-összeírás adatait óvatos kritikával kell fogadni. A családfőket nyilvántartásba vevő kiadvány¹²⁶ az összeírtak nevéből következtet nemzetiségi hovatartozásukra (lásd az 1. táblázatot).¹²⁷

1. táblázat *Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék lakosságának nemzetiségi megoszlása az 1715. és az 1720. évi összeírások alapján*

Megye	Az 1715. évi összeírás adatai (családfőnként)				Az 1720. évi összeírás adatai (családfőnként)			
	magyar	német	ruszin	román	magyar	német	ruszin	román
Bereg	1 536	2	776	–	1 474	10	782	–
Ung	549	–	1 185	–	494	–	1 479	–
Ugocsa	755	–	206	–	577	–	161	–
Máramaros	803	8	1 828	580	703	10	1 880	143
Összesen	3 643	10	3 995	580	3 248	20	4 302	143

Szerkesztette: Molnár Ferenc. Forrás: *Neupauer Kamill: Mária Terézia úrbérrendezése Bereg, Máramaros, Ung és Ugocsa megyében.* Budapest 1989. 29.

A szabadságharcot követően azok az északkelet-magyarországi földesurak, akik nem esküdtek fel a Habsburg uralkodóra, elvesztették földjeiket. Az egykori Rákóczi-tulajdont képező munkácsi várát és az ahhoz tartozó uradalmat, valamint a Bercsényi Miklós tulajdonában lévő ungvári uradalmat a kamara vette birtokba. A többségében kincstári kézben lévő Máramarosban a legnagyobb uradalom a bocskói volt. Ez utóbbi főleg a fakitermelést, valamint a szlatinai só szállítását végezte. Ugocsa megye jobbágynak majdnem a fele a báró Perényi családhoz tartozott.¹²⁸ Csak a

¹²⁶ Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720–1721. Budapest 1896. Vö. Neupauer 1989. 28.

¹²⁷ Vö. Neupauer 1989. 28.

¹²⁸ *Lehoczky Tivadar: Munkács város új monográfiája.* Munkács 1907. 22.; *O., Муцок: Нариси з соціально-господарської історії Підкарпатської Русі.* Т. 2. Прага 1938. 234.; *Szova-Gmitrov Péter: Ungvár múltja.* Ungvár 1944. 34.; Neupauer 1989. 33–34.

megyében 1555 hold szántóföldjük és 818 hold erdejük volt.¹²⁹ A 18. század folyamán jelentős mértékben nőtt az uradalmi földek aránya.¹³⁰

Az 1715-ben bevezetett reguláris hadsereghez szükséges pénzügyi források a parasztságot terhelték, mivel a nemesség adómentességet élvezett. Az állandó hadiadók és a katonák elszállásolása Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék jobbágyságát is érzékenyen érintette. Ugyancsak megterhelte a jobbágyokat az állandó hadseregben való katonai szolgálat. A parasztok helyzetét a földesurak önkényeskedései tovább rontották. A közösségi földek elfoglalása, a robotterhek növelése csökkentette az adóforrásként szolgáló jobbágyok teherbíró képességét. Az állam érdekében szabályozni kellett a jobbágy-földesúr viszonyt. E célból III. Károly is tett lépéseket, de maradandót lánya, Mária Terézia királynő alkotott. Mivel az uralkodónő elképzeléseihez nem talált támogatásra a nemesség körében, elhatározta, hogy rendeleti úton fog érvényt szerezni akaratának. Ennek nyomán 1767 januárjában Magyarországon kihirdette az úrbértörvényt.¹³¹

Az úrbérrendezés egyik fő célja, hogy jogilag megerősítse a jobbágyok úrbéres földhasználati jogát, s tisztázza a parasztok jogi helyzetét. Az uralkodónő elsősorban az adózó jobbágyság fizetőképességét szeretne volna növelni. Az úrbéres szolgáltatásokat úgy kívánta egységesíteni, hogy figyelembe vette az adott jobbágy által használt föld mennyiségét és minőségét. Ezzel lehetőség kívánt teremteni a hadiadó egyenletes elosztására. A bécsi udvar akarta elejét venni a jobbágyföldek földesúri bekebelezésének. A földesúri birtok növekedése nem szolgálta az állam érdekeit, mivel az adómentes volt.¹³² Az úrbérrendezés a négy vármegyében felemás eredménnyel járt, s érdemben nem változtatott a parasztok helyzetén. Az úrbérrendezést sok visszásság jellemezte. A parasztok ugyan elvesztették vetőterületük jelentős részét, viszont a földesúri adót mégiscsak korlátozták, ezzel törvényes viszonyt teremtettek jobbágy és földesúr között. A robotterheket egyenes arányban rótták ki a föld mennyiségétől és minőségétől függően. Az egésztelkes jobbágyok évente 104 napot voltak kötelesek földesuruk birtokán dolgozni jószág nélkül (kézi robot). Az igásjószággal végzett robot 52 napot tett ki. Az úrbérrendezést követően csökkent a ro-

¹²⁹ I., Шульга: Соціально-економічне становище Закарпаття в другій половині XVIII ст. Ужгород 1962. 29.

¹³⁰ Neupauer 1989. 100.

¹³¹ Sas Andor: A Munkácsi Uradalom szökevény jobbágyságai a XVIII. században. A mezőgazdasági munkásság sorsának és vándorlásának történetéhez. Századunk. (1929) 4. sz. 218.; Neupauer 1989. 48–49., 99–100.

¹³² Neupauer 1989. 65.

bottal töltött napok száma, viszont a munkát intenzívebben kellett teljesíteni. Sokszor csak a 14–16 órás munkanapot tartották termelékenynek.¹³³

Északkelet-Magyarországon az úrbérrendezés sokkal később kezdődött meg, mint az ország más régióiban. Eckhart Ferenc adatai alapján Mária Terézia törvénye Ungban 1774. június 2-án, Máramarosban 1775. január 1-jén, Ugocsában 1775. április 24-én, Bereg megyében pedig 1775. november 1-jén lépett hatályba.¹³⁴

II. József magyar király (1780–1790) megszüntette a nemesi vármegyéket, helyette 1785-ben 10 kerületre osztotta Magyarország területét, majd egy évvel később Erdélyben állítottak fel további 3 kerületet. Az újjászervezett magyarországi közigazgatási egységek közé osztották be a munkácsi kerületet, amely magába foglalta Ung, Bereg-Ugocsa, Szatmár és Máramaros vármegyéket (lásd a 6. térképet). Az 1785–1790 között érvényben lévő kerületi rendszer egyik újdonsága az volt, hogy összevonta Bereg és Ugocsa vármegyét. A munkácsi kerület élén 1785–1787 között Révay Simon, majd Rosenfeld András állt.¹³⁵

6. térkép Magyarország kerületei 1785–1790 között

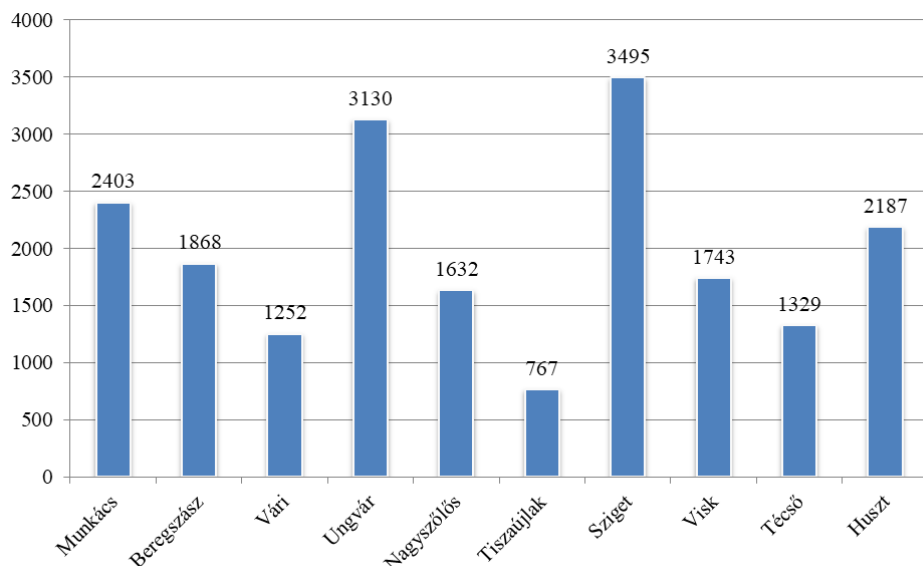
Forrás: Poór János: Megbékélés és újjáépítés 1711–1790. Budapest 2009. 90.

¹³³ Neupauer i. m. 92–93., 99–102.

¹³⁴ Uo. 49., 60.

¹³⁵ Szántay Antal: II. József kerületi biztosai. Századok. (2014) 5. sz. 1171.

4. ábra Ung, Bereg-Ugocsa és Máramaros megyék legnépesebb települései 1785-ben

Szerkesztette: Molnár Ferenc. Forrás: Az első magyarországi népszámlálás i. m. 88–90.; II. József népszámlálásának községi adatai. Szerk. Dányi Dezső – Faragó Tamás – László Géza. Budapest 1996. 33., 58., 70., 80.

A „kalapos király” korában tartottak először országos népszámlálást (1787). Ennek alapján Máramaros vármegyében 85 814, Beregben 90 490, míg Ungban 58 073 fő élt.¹³⁶ A munkácsi kerület legnépesebb települései – Szatmár vármegye nélkül – Máramarossziget, Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász, Visk, Nagyszőlős voltak (lásd a 4. ábrát).

4.2.1. A munkács-szentmiklósi uradalom

1728. július 31-én III. Károly az uradalmat Schönborn Lothár Ferenc (1655–1729) mainzi érseknek ajándékozta, aki ekkor Bamberg püspökéként tevékenykedett és a Német-római Birodalom főkancellári tisztségét is betöltötte (lásd a 26. képet). Az érsek egy év múlva az indigenátust (honosság) is megkapta, ezzel tulajdonjoga igazodott a magyar törvényi előírásokhoz. 1741-ben a Schönbornok magyar honosítását törvényben is rögzítették. Schönborn Lothar Ferencet komoly összeköttetések fűzték a

¹³⁶ Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787). Szerk. Dányi Dezső – Dávid Zoltán. Budapest 1960. 50.

császári udvarhoz. Választófejedelemként a Habsburgok birodalmi politikáját támogatta: elősegítette I. József és VI. Károly császárok megválasztását. A Schönbornok felemelkedése a spanyol örökösödési háborúhoz (1701–1714) vezethető vissza. Ez idő tájt támogatták a Habsburgokat a XIV. Lajos francia király elleni harcban. 1701-ben I. Lipót az eredetileg Nassau vidékéről származó lovagi család számára grófi rangot és az alsó-ausztriai Buchheim grófságot is megkapták. Schönborn Lothár Ferenc komoly befolyásra tett szert. Sikerült elérnie, hogy az uralkodó unokaöccsét, Schönborn Frigyes Károlyt birodalmi alkancellárrá nevezze ki.¹³⁷

26. kép Schönborn Lothár Ferenc (1655–1729) (festmény, 1773)

Forrás: <https://www.bildindex.de/document/obj20930094?medium=fmd493371&part=2>, letöltés 2021. júl. 23.

¹³⁷ *Sas Andor*: Egy magyar nagybirtok történetéhez. (A Schönborn-uradalom a 18. században.) 1. közlemény. Századunk. (1931) 1. sz. 1–3.; *Sas Andor*: Egy kárpáti latifundium a hűbéri világ alkonyán. Bratislava 1955. 9.; *Pohilecz Szilveszter*: A Schönbornok Bereg vármegyében. I. rész. Közoktatás (2017) 4. rész. 22–24.

A beregi nagybirtok tehát egy olyan família tulajdonába került, amely az uralkodóház feltétlen bizalmát élvezte. Az indigéna família a Habsburgok támasza tudott lenni egy olyan régióban, ahol a magyar nemesi mozgalmaknak komoly hagyományai voltak. A bécsi kormányzat központosító politikájára jellemző, hogy a munkácsi uradalom adománylevele szerint a birtokhoz köthető kincstári jogok a Schönbornokat illeték meg. Ezalól a munkácsi vár képezett csak kivételt. A királyi adomány eleinte 150 falura és négy mezővárosra terjedt ki. A Schönbornok ezt követően megkapták a Munkácstól északkeletre fekvő szentmiklósi uradalmat, amelyhez 35 falu tartozott. Az egykori Rákóczi-földekből létrejövő munkács-szentmiklósi uradalom mind helyi szinten, mind pedig kelet-közép-európai viszonylatban is az egyik legnagyobb kiterjedésű hitbizománynak számított. Ezt bizonyítja, hogy 1749-ben az uradalom területe elérte a 2 292 km²-t, amely Bereg vármegye 61,5%-át tette ki (lásd a 7. térképet). A téma szakavatott kutatója, Sas Andor szerint a hitbizomány lakossága 1728-ban 10–12 ezer főt számlált. A birtok legnagyobb részét őserdő borította, amely egészen a Tiszáig terjedt. A mocsaras területek több mint 28 ezer holdat foglaltak el, köztük az ún. Szernye-mocsár volt a legnagyobb kiterjedésű. Az uradalom legmódosabb lakói a déli, síksági részen éltek. Ezen a vidéken számos közép- és kisbirtokos nemest találunk. A domínium Munkácstól északra fekvő falvaiban kevés volt a nemesek száma. A hegyvidéki települések lakóinak döntő hányada a mélyszegénységtől szenvedő ruszin jobbágytömegek soraiból került ki.¹³⁸

Az uradalom majorsági földjei csekély részét foglalták el a mintegy 400 ezer holdat kitevő földterületnek (lásd a 2. táblázatot).¹³⁹ A majorsági földek folyamatos gyarapodása a jobbágyok robotterheit is megnövelte. Tömeges méreteket öltött a szökött jobbágyok száma. 1754-ben 650 szökevényt írtak össze.¹⁴⁰ A hatalmas erdők fakitermelése nem hozott számottevő bevételt. Jelentősebb haszon a makkoltatásból származott. Földesúri jogon a Schönbornokat megillette a jobbágyok adójából származó jövedelem. Földbér címén a jobbágy évi egy forintot, földjeinek hasznából kilencedet volt köteles fizetni. A jobbágyoktól szedett adóknál jelentősebb hasznot hoztak az italmérés (pálinka, bor, sör) kizárólagos jogából származó bevételek. Érdekes régiótörténeti adalékként említjük,

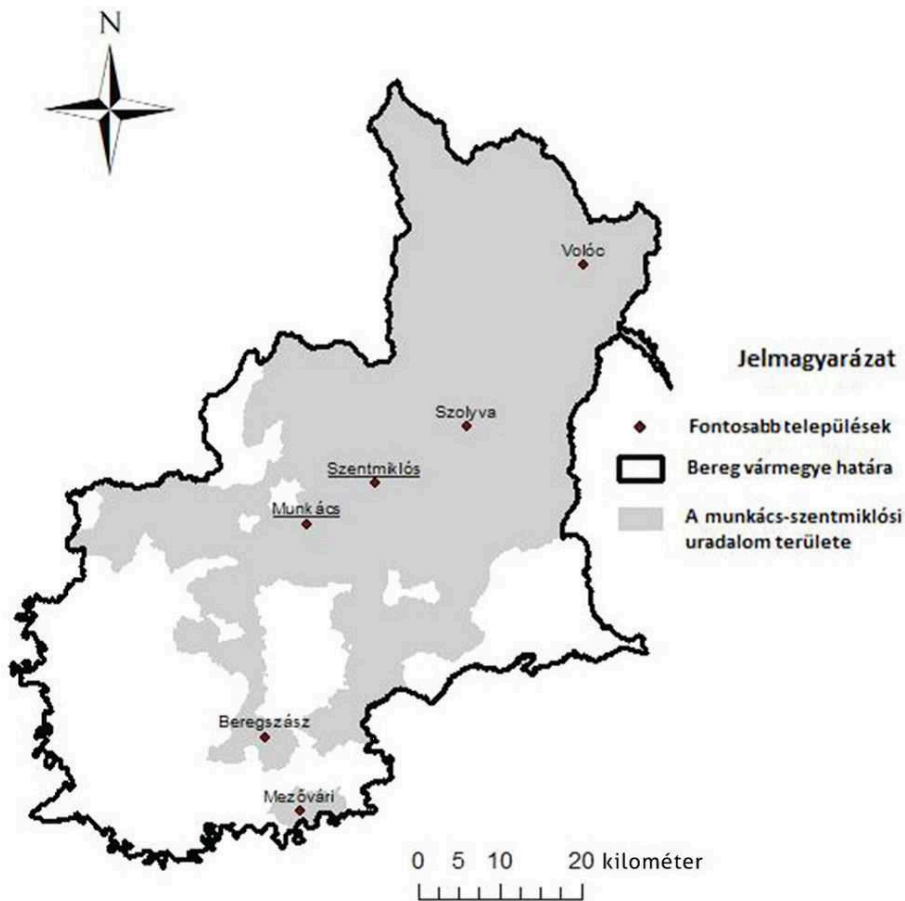
¹³⁸ Sas A.: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. (1. közlemény) 4–5.

¹³⁹ Sas A.: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. (1. közlemény) 1.; *Uő*: Egy kárpáti latifundium a hűbéri világ alkonyán i. m. 21.

¹⁴⁰ Sas A.: A Munkácsi Uradalom szökevény jobbágyai a XVIII. században i. m. 218.

hogy a munkácsi sörgyárat már a 17. század elején üzembe helyezték. Az uradalomban 1773-ban vetettek először burgonyát. A domínium lényeges jövedelmi forrásaként szerepeltek az ún. haszonvételek (gabonaőrlés, bányaászat, húsmérés, téglaegetés stb.). A munkács-szentmiklósi uradalom elmaradottságát tükrözi, hogy az összes bevételi forrást számításba véve a földbirtok jövedelme 1730-ban mindössze 16 000 forintot tett ki. A majsorsági gazdálkodás csekély hasznot hozott.¹⁴¹

7. térkép A munkács-szentmiklósi uradalom Bereg vármegye területén

Szerkesztette: Pohilecz Sziveszter. Forrás: *Pohilecz Sz.: A Schönbornok Bereg vármegyében* i. m. 23.

¹⁴¹ Sas A.: A Munkácsi Uradalom szökevény jobbágysai a XVIII. században i. m. 222.; Sas A.: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. (2. közlemény) 60–61.

2. táblázat *A munkács-szentmiklósi uradalom majorsági földjeinek alakulása*

Év	Szántó (hold)	Rét (hold)	Szőlő (hold)
1746	559	208	50
1801	7 812	5 573	199

Szerkesztette: Molnár Ferenc. Forrás: *Sas Andor*: Egy magyar nagybirtok történetéhez. (A Schönborn-uradalom a 18. században.) 2. közlemény. Századunk. (1931) 2. sz. 60.

Schönborn Lothár Ferenc nem sokáig birtokolhatta az északkelet-magyarországi domíniumát. 1729 elején bekövetkezett halálát követően Schönborn Frigyes Károly örökölte meg az uradalmat. Elődjéhez hasonlóan őt is inkább a birodalmi nagypolitika, valamint a sokkal tehetősebb bambergi püspökség és a mainzi érsekség kormányzása kötötte le. Soha nem látogatott el Munkácsra, helyette teljhatalmú megbízottja és adminisztrátorai igazgatták az uradalmat. Schönborn Frigyes Károly 1746-ban elrendelte a munkácsi Fejér-háznak nevezett Rákóczi-kúria átalakítását (lásd a 27. képet). A kisebb kastély tervrajzát a kor híres barokk építész, Balthasar Neumann készítette. A kivitelezést Genovai János építőmester végezte. A kastélyban alakították ki a különféle uradalmi tisztségek irodáit. A koronként ide érkező grófi család tagjai számára az első emelet délkeleti része szolgált lakhelyül.¹⁴² (Közülük elsőként Schönborn Teodor látogatott Munkácsra 1839-ben.) A kastélyban szállásolták el a városba érkező magasabb rangú vendégeket is. 1770. május végén II. József császár, 1777. június 2-án Miksa főherceg, a következő évszázadban I. Ferenc József császár (1852) és fia, Rudolf koronaherceg (1879) is élvezte az épület vendégszeretét.¹⁴³

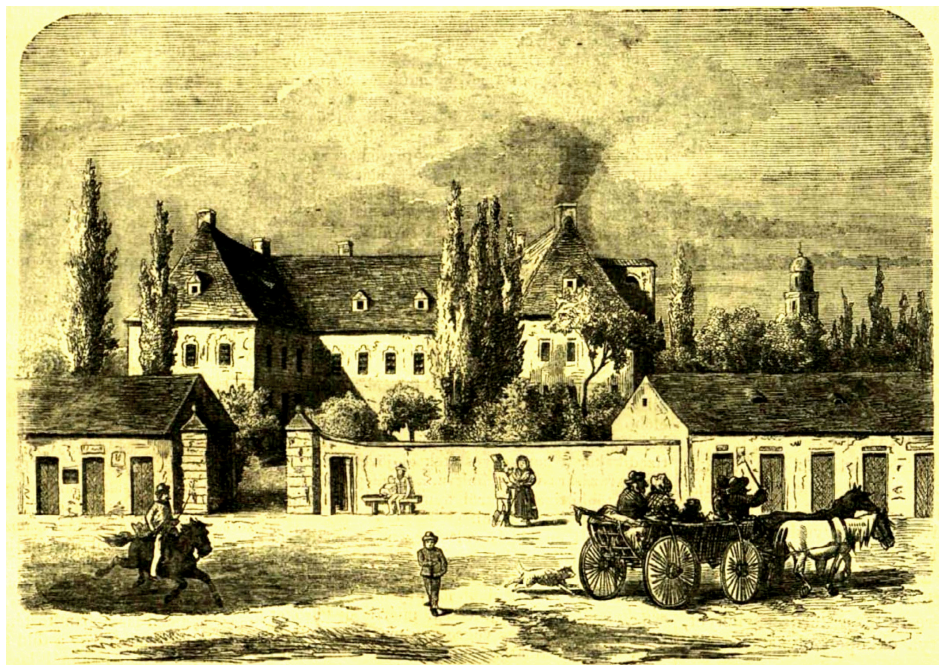
A birodalmi alkancellárként tevékenykedő Frigyes Károly halála után a családtagok nem tudtak hasonló méltóságokba emelkedni, ami együtt járt a német földön szerzett javadalmaik elvesztésével. Ennek következtében a Schönbornok érdeklődése a 18. század második felétől a magántulajdonként birtokolt munkács-szentmiklósi domínium felé fordult. A Bereg vármegyei birtokban rejlő gazdasági lehetőségek kiakná-

¹⁴² *Lehoczky Tivadar*: Gróf Schönborn (hajdan Rákóczy) kastélya Munkácscon. Vasárnapi Újság, 1863. 16. sz. 140.; *Uő*: Egy hajdani fejedelmi lak Munkácscon. Vasárnapi Újság, 1873. 39. sz. 463–464.; *Uő*: Bereg vármegye monographiája. 3. kötet. Ungvár 1881. 457–461.; *Sas A.*: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. (2. közlemény) 61–68.

¹⁴³ *Lehoczky T.*: Beregvármegye i. m. 3. köt. 460.; *Balogh J.*: Munkács-vár története i. m. 432.; *Pohilecz Szilveszter*: A Schönbornok Bereg vármegyében. II. rész. Közoktatás. (2018) 1–2. rész. 33.

zását azonban több kedvezőtlen körülmény is gátolta. Egyrészt az infrastruktúra hiánya akadályozta az uradalom termékeinek értékesítését, másrészt a legközelebbi nagyvárosok (Kassa és Debrecen) viszonylag csekély felvevőképessége nem tudott ösztönző erőként hatni. A további fejlesztéseket talán az a hosszú per (1764–1792) akasztotta meg a leginkább, amelyet a kincstár indított a Schönbornok ellen. A vád be akarta bizonyítani, hogy a domínium ősi koronabirtok, így a III. Károly által tett adományozást érvényteleníteni kell. A bonyolult jogi csatározások után a bíróság 1786-ban mintegy 33 sík vidéki települést kincstári kezelés alá rendelt. 1792-ben azonban – a dél-magyarországi birtokaikért cserébe – a Schönbornok visszakapták ezeket a falvakat. II. Lipót idején ugyanis a magyar országgyűlés olyan törvényt fogadott el, amely kivette az észak-kelet-magyarországi uradalmat a koronabirtokok sorából.¹⁴⁴

27. kép *A Schönbornok grófok kastélya Munkácson*

Forrás: Vasárnapi Újság, 1863. április 19. 16. sz. 140.

¹⁴⁴ Sas A.: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. 2. közlemény. 62–64.; Uő: Egy magyar nagybirtok történetéhez. (A Schönborn-uradalom a 18. században.) 3. közlemény. Századunk. (1931) 3. sz. 120–125.

A munkács-szentmiklósi uradalom vezetői támogatták a német földről érkező családok letelepítését. 1730-tól Bamberg és Würzburg környékéről telepítenek át néhány tucat családot.¹⁴⁵ 1749-ben a birtokot irányító Mária Terézia Schönborn-Montfort grófnő kiadta az ún. *Áttelepedési feltételeket*, amelyek jelentősen kibővítették a telepéseknek ígért kedvezményeket. Ennek nyomán jöttek létre a Munkács környéki német telepesfalvak (Felső- és Alsóschönborn, Palánka, Pósháza). Az uradalom irányítását 1752-ben átvevő Ervin Jenő gróf, Bereg megyei főispán szintén támogatta a németek betelepülését. 1758–1759 között 21, 1761–62-ben 17, míg 1764–1774 között újabb 155 német család választotta lakhelyül az uradalom területét.¹⁴⁶ A németek északkelet-magyarországi betelepítését a bécsi udvar is kívánatosnak tartotta, hiszen érdekében állt a vidék németesítése és a helyi katolikus közösség helyzetének erősítése.¹⁴⁷

Az uradalom jövedelme a fokozatosan kiépülő igazgatás, a különböző beruházások és betelepítések hatására szerény növekedést mutatott. Amíg ez az összeg 1753-ban 19 186 forintot, addig négy év múlva 23 436 forintot tett ki. Az uradalom nagyobb bevételeket csak a hadi készülődés idején könyvelhetett el. Galícia 1772-es megszállása és II. József törökök ellen indított háborúja idején megnőtt a kereslet a hadsereg ellátásához, illetve a munkácsi vár megerősítéséhez szükséges árucikkek iránt. A Tisza kiváló lehetőséget kínált a faanyag Tokaj és Szolnok irányába való továbbítására. A fakereskedés lendületét a 18. század végén, a Délvidéken meginduló Ferenc-csatorna építése adta meg.¹⁴⁸

Érdekes módon alakult az uradalom és Bereg megye viszonya. 1741-ben a Schönbornok megkapták a megye örökös főispáni címét. Innentől kezdve jelentős befolyást gyakoroltak a helyi politikai életre.¹⁴⁹ 1775-ig a vármegye és az uradalom közigazgatási területe elkülönült egymástól. Ezt követően a Schönborn-birtokot Bereg megyébe tagolták, amelyen belül teljes önigazgatással bírt. Az uradalom saját bírósággal,

¹⁴⁵ *Sas A.*: A Munkácsi Uradalom szökevény jobbágysai a XVIII. században i. m. 220.

¹⁴⁶ *Balajthy József*: Munkács városának és várának topographiai, geographiai, históriai és statistikai leírása. Debrecen 1836. k. n. 66.; *Lehoczky T.*: Beregvármegye i. m. 3. köt. 600.; *Pavlenko, Georgij*: A németek letelepedése Kárpátalján a XVIII–XIX. században. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltári Évkönyv. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza 1997. 38–39.; *Pohilecz Sz.*: A Schönbornok Bereg vármegyében i. m. 32.

¹⁴⁷ Neupauer i. m. 24.

¹⁴⁸ *Sas A.*: Egy magyar nagybirtok történetéhez i. m. 2. közlemény. 64–66.

¹⁴⁹ *Sas A.*: A Munkácsi Uradalom szökevény jobbágysai a XVIII. században i. m. 221.

rendészettel és tömlöccel rendelkezett. A vármegyével közösen viselte az adófizetés és a katonaaállítás kötelezettségét.¹⁵⁰

4.2.2. *Munkács és Nagyszőlős*

Munkács

II. Rákóczi Ferenc a szabadságharc végnapjaiban Sennyey Istvánra bízta a munkácsi várat, aki mintegy négyezer védőnek parancsolt. A várórség nem fogadta el Pálffy János gróf kapitulációra való felszólítását. Huszt várának 1711. május eleji elfoglalása után a Löffelholz vezette császári-királyi hadsereg Munkácsot vont a ostromzár alá. Az ostromló seregek élelemmel való ellátása a városra hárult. Miután a várparancsnok meggyőződött arról, hogy nem számíthat erősítésre, június 22-én beleegyezett a kapitulációba. Két nappal később a kurucok elhagyták a várat, helyükre osztrák csapatok vonultak be. Az őrség viszonylag erősnek számított, viszont magát a várat nem fejlesztették. Tüzérségét a törökök elleni háború idején (1787) elvitték. II. József idején a várban állami börtönt rendeztek be. A későbbiek során olyan híres politikai foglyokat is itt tartottak fogva, mint Kazinczy Ferenc író, nyelvújítót, vagy a Martinovics-féle összeesküvés több résztvevője.¹⁵¹

A császári-királyi katonatisztek és csapataik önkényeskedése és rekvirálása érzékenyen érintette a város lakosságát. A Schönborn grófok idegen intézőket neveztek ki a munkácsi és szentmiklósi uradalom ügyeinek adminisztrálására. Munkács város több alkalommal tett panaszt a Schönbornok önkényeskedése ellen. A város ügyvédek és ágensek fogadott fel kiváltságai, valamint az úrbérrendezéssel kapcsolatos érdekei érvényesítésére. Beszédes adat, hogy Munkács 1770 és 1789 között 19 hordó bort, 5 989 adag szénát, 4 212 adag zabot, 1 948 napszámot, valamint 1 577 forint 49 krajcárt fordított a célokra. 1786-ban összeírták a munkácsi telek- és földbirtokokat. Wimberg József mérnök felmérte a város és Fornos által birtokolt Nagyliget-erdőt, amely 7 325 holdra terjedt ki.¹⁵²

1746. augusztus 13-án a Helytartótanács felszólította Bereg vármegyét, hogy a várost oltalmazza a Schönbornok jogtalan adóztatásától és

¹⁵⁰ *Lehoczky Tivadar*: Beregvármegye monographiája. 1. kötet. Ungvár 1881. 403–404.; *Sas A.*: Egy kárpáti latifundium a hűbéri világ alkonyán i. m. 33.; *Pohilecz Sz.*: A Schönbornok Bereg vármegyében i. m. 32.

¹⁵¹ *Balogh J.*: Munkács-vár története i. m. 416., 434–436. *Solymosi József*: Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben. [Budapest] 2013. 95.

¹⁵² *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája. i. m. 23–33.

elnyomásától. 1755-ben az uradalom lakosai számára megtiltották, hogy Munkács területén telepedjenek le. Ezzel véget vetettek annak a korábbi gyakorlatnak, amely egy forint befizetése fejében engedélyezte a letelepedést. Az uradalmi tiszték kényük-kedvük szerint bántak Munkács város elöljáróival. 1758 körül Szabó István munkácsi bíró és Fóris János jegyző megtagadták kifizetni a városra rótt adókat, ezért börtönbe zárták őket. Két évvel később Schmalzer András uradalmi prefektus Konczházi János bírót verette meg.¹⁵³

1782 decemberében a Schönbornok pert indítottak Munkács ellen, hogy egy végleges szerződés keretében tisztázzák a köztük (földesúr) és város (alattvaló) között lévő viszonyt. Ezzel kapcsolatban az úriszék úgy határozott, hogy a házas telkek zsellérhelynek számítottak, amely után évi egy forint házbért voltak kötelesek fizetni. A munkácsiak Szent Mihály napjától Szent György napig árulhatták saját borukat, viszont a szesz ital kimérése kizárólag az uraságot illette meg. Az országos vásárok jövedelme a város, a heti vásároké a Schönbornok bevételeit gazdagította. Az uradalom más helységeiből származó jobbágyság nem telepedhetett le Munkácsra.¹⁵⁴ A város azonban nem fogadta el a felsorolt feltételeket, így az úrbérrendezést illetően folytatódott a pereskedés, amelybe Munkácsra kívül még négy uradalmi település (Beregszász, Vári, Nagybereg és Beregújfalú) is bekapcsolódott.¹⁵⁵ Az ügy a reformkorban sem rendeződött. Emlékezetes maradt Beregszász lakosainak pere a Schönbornok törvénytelen szőlőigénye ügyében, amely 62 évig húzódott (1752–1814).¹⁵⁶

A munkács-szentmiklósi uradalom területe a Magyar Királyság azon északkeleti sávjában volt található, ahol nem alakultak ki szabad királyi városok. A helyi városszerű népesebb településeket az iparos és kereskedő elemek megléte különböztette meg a falvaktól. Egy 1768-as statisztika szerint Munkácsra és környékén 146, Beregszászban 75, Nagyberegen 7, Várban 14 iparos élt (lásd a 28. kép).¹⁵⁷

II. József császár idején életbe léptett abszolutisztikus kormányzat idején jelentősen korlátozták Munkács bíráskodási jogát. 1788. február 22-én a város kérvényt intézett az úriszékhez azon régi kiváltságai visszaállítá-

¹⁵³ *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája i. m. 23–25.

¹⁵⁴ *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája i. m. 26–37.; *Sas A.*: Egy kárpáti latifundium a hűbéri világ alkonyán i. m. 100–101.

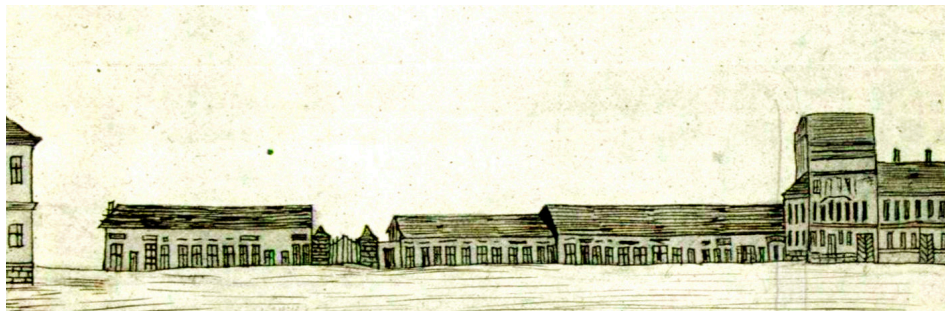
¹⁵⁵ *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája i. m. 36.; *Csatáry György*: Beregszász a 18–19. században. Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv. (2006) 17. sz. 99–100.

¹⁵⁶ Neupauer i. m. 44.

¹⁵⁷ *Sas A.*: Egy kárpáti latifundium a hűbéri világ alkonyán i. m. 95.

sáért, hogy bíraskodhasson lakosai fölött. Mivel e kérelmüket elutasították, a Bereg-Ugocsa megyei törvényszékhez fordultak jogorvoslatért. A testület október 11-én úgy határozott, hogy a városi bíróság még kisebb ügyek elbírálására sem illetékes. Az ítélet ellen fellebbeztek, s kihangsúlyozták, hogy „a város béke és háború idején egyenlőn 1446-tól 1787-ig mindig gyakorolta a polgári bíraskodást”. A kalapos király halála után Munkács II. Lipót magyar királyhoz fordult régi kiváltságai visszaállítása érdekében. A folyamodványban szabad bíró- és tanácsválasztást, polgári és bűnvádi ügyekben való bíraskodási jogot kért. 1792-ben a Helytartótanács jóváhagyta a város kérelmét. Ez idő tájt Munkács és Beregszász szabad királyi városi rangra kívánt emelkedni, míg Vári, Nagyberég és Beregújfalú a Jász- és Kun-kerületekhez hasonló kiváltságok biztosítását óhajtották. Ezek a kezdeményezések azonban eredménytelenek maradtak. Azt remélték, hogy Schönborn Jenő Ervin, aki II. Lipót idején kapta vissza a kincstár által elperelt munkács-szentmiklósi uradalmát, nem fog akadályokat gördíteni az említett települések függetlenedési szándékai elé. A Schönbornok azonban saját érdekeiket tartották szem előtt, s nem támogatták ezeket az igényeket. Munkács elöljárósága hetvenegy okmánnyal próbálta bizonyítani kiváltságait, s amellet érvelt, hogy a várost a honfoglalás óta különböző privilégiumokkal ruházták fel. Figyelemre méltó azon érvelés, miszerint a szabad királyi városi státusz adományozását indokolná, hogy Munkács a Galícia és Magyarország közötti kereskedelem központjává vált, illetve hogy a szomszédos vármegyék területén (Ung, Ugocsa, Máramaros, Szabolcs) sem található a kért kiváltságokkal rendelkező város.¹⁵⁸

28. kép *A városi kereskedelem helyszínéül szolgáló uradalmi boltsor Munkácson*

Forrás: *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája i. m. 244.

¹⁵⁸ *Lehoczky T.*: Munkács város új monografiája i. m. 33–36.

Nagyszőlős

Nagyszőlős hospes közössége 1262-ben kapott városi privilégiumot. A település 1399-től került a Perényi család birtokába, s lett uradalmi központ. A királyi eredetű mezőváros lakosai ugyan földesúri joghatóság alatt álltak, a falusi jobbágyokhoz képest többletjogokkal rendelkeztek. Ezek közé sorolható például, hogy joguk volt országos vásárt és hetente piacot tartani, illetve a földesúri adókötelezettségüket kedvezőbb feltételek között teljesíthették.¹⁵⁹ Nagyszőlőshöz hasonló privilégiumokat kapott Huszt, Visk, Técső és Hosszúmező (1329), majd Máramarossziget is (1352).¹⁶⁰

Kubinyi András kutatásai kimutatták, hogy Nagyszőlős a középkor végére sem veszett jelentőségéből, hiszen „közepes városfunkciót betöltő mezővárosnak” volt tekinthető. A település a 18. század második felében szerette volna elnyerni a szabad királyi város státuszt. Annak ellenére, hogy ez a privilégium már nem tartalmazott annyi szabadságjogot (harmincadmentesség, szabad önkormányzati és plébános választási jog), mint a korábbi évszázadokban, mégis a földesúri béklyótól való megszabadulás, a rendi státusz megszerzése, valamint az országgyűlési részvétel egy jóval kedvezőbb helyzetet teremtett volna Nagyszőlős számára. Ez idő tájt a települések szabad királyi várossá emelkedését a felvilágosult Habsburg-uralkodók is támogatták. A bécsi udvar megfontolásai mögött az ilyen városokból származó közvetlen bevételi források, illetve a földesurak politikai szerepét korlátozó szándék húzódott meg.¹⁶¹

A korabeli földesurak igyekeztek bekapcsolódni a kereskedelembe, ezért törekedtek a földművelésre hasznosítható területek növelésére. Akaratuknak a közösségi földek, illetve a jobbágytelkek kisajátítása, valamint a jobbágyterhek növelése révén szereztek érvényt. Ilyen körülmények vezettek a földesurak és a hatalmuk alól szabadulni kívánó mezővárosok konfliktusaihoz, amelyek hosszas pereskedésekben nyilvánultak meg.¹⁶²

Boda Attila írásából ismert, hogy Nagyszőlős 1759 októberében folyamodott Mária Terézia királynőhöz, hogy ismerje el korábban szerzett

¹⁵⁹ *Tringli István*: A Perényi család levéltára 1222–1526. Budapest 2008. 15–16., 121–122.; *Boda Attila*: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül megsértett előjogainak visszaszerzésére a 18. század második felében. In: *Opuscula historica II. Történeti tanulmányok a XVI. Eötvös Konferenciáról*. Szerk. Kósa-Grimm András Kristóf – Veres Kristóf György. Budapest 2018. 82–83.

¹⁶⁰ *Csatáry György*: A máramarosi öt koronaváros levéltára 1326–1910. Ungvár–Beregszász 2011. 6.; *Boda A.*: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül i. m. 83.

¹⁶¹ *Kubinyi András*: Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén. Szeged 2000. 89.; *Boda A.*: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül i. m. 84–85.

¹⁶² Neupauer 1989. 29–30.; *Boda A.*: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül i. m. 85–86.

privilegiumait. Középkori kiváltságaira alapozva – többek között – kérték a szabad bíró-, tanácstag- és plébánosválasztást, a földhasználatot, malomtartást, kocsmáltatást, legeltetést és makkoltatást, valamint a tized és pallosjog biztosítását, az úrbéri kötelezettségek egy összegű teljesítését. E követelések érvényesítése céljából a nagyszőlősi delegáció a máramarosi öt koronaváros segítségét is igénybe vette. Utóbbiak ugyanis 1753-ban alulmaradtak a Magyar Kamarával szemben, s elvesztették kiváltságait. Három évvel később felségfolyamodvánnyal fordultak a királynőhöz. A Técsőre látogató szőlősi követek kérésére a máramarosi koronavárosok egy olyan bizonyáglevelet adtak ki (1759. október), amelyben elismerték: az 1329-ben biztosított királyi privilegiumaikban azok a szabadságjogok szerepelnek, amelyek Szőlősrre is érvényesek voltak.¹⁶³

A kiváltságjogok visszaállításának indítványozására a földesúri pozíciót birtokló Perényi- és Teleki-család a szőlősi lakosság robotterheinek megnövelésével válaszolt. Ezt követően Perényi Imre és gróf Telekiné uradalmi tisztjeik segítségével megszervezték a város levelesládájának eltulajdonítását. Az okmányokat a tolvajok a ferences rendházban rejtették el. Az esemény és a további visszaélések elmérgesítették a földesurak és a városlakók viszonyát. 1773–1774 folyamán az úriszék több szakaszban tárgyalta a város középkori oklevelének és levelesládájának eltulajdonítási ügyét. A földesúri törvényszék végül azt a határozatot hozta, hogy mivel a nagyszőlősiek képtelenek felmutatni a középkori privilegiumaikról tanúskodó oklevelüket, illetve a 14. század végétől a Perényiek fennhatósága alatt állnak, ezért jobbágyoknak tekinthetők. Ezzel eldőlt, hogy a település nem tud kiemelkedni mezővárosi státuszából. Az úrbéri vitáknak köszönhetően Nagyszőlősön csak 1787 februárjában sikerült elkészíteni az urbáriumot. A mezőváros érdekérvényesítését behatárolta népességszáma is. Míg az első teljes körű magyarországi népszámlálás (1784/1787) szerint Nagyszőlős lakossága valamivel több, mint 1 600 fő volt, addig a szabad királyi városként funkcionáló Kassa lélekszáma 7 257 főt tett ki.¹⁶⁴

4.2.3. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye kialakulása a 18. században

A ruszinok, más nevükön rutének, magyar-oroszok, kisoroszok vagy kárpátukránok a 13. század második felében kezdtek nagyobb számban

¹⁶³ Boda A.: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül i. m. 85–86.

¹⁶⁴ Boda A.: Nagyszőlős kísérlete úrbéres státuszán belül i. m. 86–89.

megjelenni Északkelet-Magyarország hegyvidéki részein.¹⁶⁵ Nem egységes népként érkeztek, hanem telepesekként, kenézek és soltészek vezetésével. Mivel görögkeleti vallásúak voltak, nem is tartották őket keresztényeknek, és egyháziilag sem voltak megszervezve.¹⁶⁶ Papjaik, a batykók, hasonlóan a ruszin jobbágyokhoz, robotoltak és adót fizettek. Kiszolgáltatott volt a helyzete ortodox püspökeiknek is, akik kinevezésébe és tevékenységébe gyakran beavatkoztak a kegyúri jogaikra hivatkozó munkácsi várurak.¹⁶⁷ A 14–15. század fordulóján azonban kialakultak helyi vallási központjaik, melyek közül a következő századokban a munkács-csernek-hegyi kolostor vált a ruszin püspökök székhelyévé.¹⁶⁸

A 17. század közepén a magyarországi ruszinságot egy időre kettéosztotta a vallási unió kérdése. Amíg a Szepesség, Zemplén és Ung vármegye klérusa Ungváron 1646-ban egyesült a római katolikus egyházzal, addig a Habsburg-ellenes erdélyi fejedelmek – tartva az ellenreformáció veszélyétől – az ortodoxia továbbélését támogatták Beregben és Máramarosban.¹⁶⁹ A küzdelemből az egyesülést támogatók kerültek ki győztesen, így az összes, addig görögkeletinek maradt ruszin csatlakozott a görögkatolikus egyházhoz, utolsóként a máramarosiak 1734-ben.¹⁷⁰

Az unió évszázada folyamán nem alakult meg a ruszin görögkatolikus egyházszerkezet. A ruszin egyházat ugyanis az egri püspök fennhatósága alá rendelték. A két fél viszonyát különösen Barkóczy Ferenc egri püspök (1744–1761) 1747. május 8-án kelt rendelete terhelte meg igazán, amely a görögkatolikus papokat a latin plébánosok helyetteseivé fokozta le. Az intézkedés anyagi tekintetben nagy érvágást jelentett az egyesült klérus számára, hiszen eszerint a római katolikus plébánosokat illette meg a görögkatolikus hívektől beszédett évi egyházadó. (A görögkatolikus papok a szentségek kiszolgáltatása utáni stólat viszont felvehették.) Barkóczy

¹⁶⁵ *Botlik József*: Hármassal kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Budapest, 1997. 9.

¹⁶⁶ *Bonkáló Sándor*: A rutének (ruszinok). Basel–Budapest 1996. 109.; *Janka György*: Az ezeréves egri egyházmegye és a görög katolikusok. Athanasiana. (2004) 19. sz. 146.

¹⁶⁷ *Pirigyi István*: A magyarországi görög katolikusok története. I. kötet. Nyíregyháza 1990. 80.; *Ben-dász István*: Részletek a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéből. Ungvár 1999. 75.

¹⁶⁸ *Bonkáló S.*: A rutének (ruszinok) i. m. 109.; *Kobály József*: A kárpátaljai ruszinok. In: Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában. Szerk. Ábrahám Barna – Gereben Ferenc – Stekovic Rita. Piliscsaba. 2003. 356.

¹⁶⁹ *Hermann Egyed*: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München 1973. 271–272.; *Ács Zoltán*: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Budapest 1996. 149.

¹⁷⁰ *Kobály J.*: A kárpátaljai ruszinok i. m. 356.

ezt követően, 1748. július 16-án kiadott rendeletével joghatóság nélküli rituális püspökké nyilvánította Olsavszky Mihály Mánuel (1743–1767).¹⁷¹

A görögkatolikus ruszin papság elégedetlen volt a fennálló helyzettel, és megindította a harcot az önálló munkácsi püspökség megalapításáért. Küzdelmük főleg ideológiai síkon folyt; régi történelmi jogaikra hivatkozva igyekeztek bizonyítani igazukat. A munkácsi püspökség megalapításában azonban nem az intellektuális viták játszották a döntő szerepet. Sokkal inkább az aktuális politikai helyzet. Az 1740-es évek elején a megnövekedett adókkal és a romló gazdasági helyzettel elégedetlen ruszin parasztok, valamint az alsópapság egy része felkelések sorában vett részt. A szociális sérelmek hatására egyre több elégedetlenkedő kezdte elveszíteni hitét az unitus egyházban, sőt egyes helyeken – jelentős szerb és orosz közreműködéssel – az ortodoxiához való visszatérés lehetőségét is fontolgatták. Az 1760-as évek elején egy Popovics Szofroniusz (Szofronij) nevű szerzetes arra buzdította a Közép-Szolnok megyei és a szatmári híveket, hogy ne engedelmességeskedjenek a görögkatolikus papságnak.¹⁷² 1765. július 21-én a hajdúdorogi görög kereskedők és a helyi egyesült szertartású hívek egy része a karlócai metropolita joghatósága alá való csatlakozás mellett fejezte ki szándékát. A karlócai érsek által támogatott unióellenes mozgalmak bebizonyították, hogy az Egertől való függés szigorítása megingathatja a görögkatolikus papság és hívek unióba vetett hitét, s kibékíthetetlen ellentéteket szülhet a latin és görög szertartásúak között.¹⁷³ Az unióellenes mozgalmak elterjedésétől és az esetleges cári intrikáktól tartva Bécsben úgy határoztak, hogy az elégedetlen ruszin lakosságot egy önálló püspökség felállításával próbálják meg kielégíteni.¹⁷⁴

¹⁷¹ Vö. I., *Дулишковичъ*: Историческія черты угро-рускихъ. Тетрадь III. Унгварь 1877. Печатня К. Іегера і А. Ю. Рейпайа. 133., 152–153.; *Zsatkovics Kálmán*: Az egri befolyás ellen vívott harcz a munkácsi görög szertartású egyházmegye történelmében. Századok. (1884) 10. sz. 840–841., 860.; *Hodinka Antal*: A munkácsi görög-katholikus püspökség története. Budapest 1909. 589–605.; *Pirigy I.*: A magyarországi görög katolikusok története i. m. I. köt. 157–158.

¹⁷² *Janka György*: A munkácsi egyházmegye felállítása. *Athanasiana*. (1997) 4. sz. 61.; *Hermann E.*: A katolikus egyház története Magyarországon i. m. 354.

¹⁷³ *Zsatkovics K.*: Az egri befolyás ellen vívott harcz a munkácsi i. m. 851.; *Hodinka A.*: A munkácsi görög-katholikus püspökség i. m. 608–609.; *Pirigy I.*: A magyarországi görög katolikusok története i. m. I. köt. 160.; *Pekar, Athanasius B.*: The History of the Church in Carpathian Rus'. New York 1992. 53.; *Janka Gy.*: A munkácsi egyházmegye i. m. 62.; *М.Ю., Каука*: Етнополітичний розвиток русинів–українців Закарпаття (середина XVIII ст. – 1867 р.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, рукопис. Ужгород 2008. 60.

¹⁷⁴ *The Shaping of a National Identity – Subcarpathian Rus', 1848–1948*. Ed. Magocsi, Paul Robert. Cambridge–London 1978. 25–26.

Mária Terézia királynő (1740–1780) 1770. május 12-én XIV. Kelemen pápához (1769–1774) fordult, hogy támogassa a munkácsi egyházmegye kanonizálására irányuló törekvéseit.¹⁷⁵ Az uralkodónő a pápa tudtára adta, hogy az új egyházmegye alapítását a magyar apostoli király főkegyúri joga is lehetővé teszi.¹⁷⁶ 1770. november 17-én XIV. Kelemen arról tájékoztatta a királynőt, hogy hajlandó támogatni előterjesztését. Több hónapos egyeztetést követően végül a pápa kiadta az *Eximia regali-um* kezdetű bullát, amellyel felállította a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyét (1771. szeptember 19.). A bulla szövege szerint a munkácsi püspököt a király nevezi ki, a pápa pedig megerősíti. A pápai kinevezés értelmében Bradács János apostoli helynök lett a munkácsi egyházmegye első megyéspüspöke. Mária Terézia a kinevezést 1771. szeptember 26-án erősítette meg. Bradács néhány hónap múlva bekövetkező halála azonban nem sok időt hagyott számára az elkezdett munka továbbvitelére.¹⁷⁷

4.2.4. Bacsinszky András a Munkácsi Egyházmegye élén

Bradács Jánost Bacsinszky András szabolcsi és szatmári főesperes követte a főpásztori székben (lásd a 29. képet), aki 1772. augusztus 5-én nyert kinevezést Mária Teréziától. A pápai megerősítést 1773. március 8-án kapta meg.¹⁷⁸ Az új főpásztor 1775-ben Ungvárra helyezte át a püspökség székhelyét, ahol az uralkodónő jóvoltából a görögkatolikusok megkapták a betiltott jezsuita rend ingatlanjait (lásd a 30. képet). A város ettől kezdve a görögkatolikus ruszinság szellemi központjává vált.¹⁷⁹ Az új székhellyel azonban nem változott a püspökség megnevezése.

Az egyházmegye hivatala az ungvári jezsuita kollégiumban, az 1778-ban felállított papnevelő intézet a Drugeth-várban kapott helyet. A várnegyed egykori jezsuita templomát a görögkatolikusok székesegyhá-

¹⁷⁵ *Fraknoi Vilmos*: Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez. Budapest 1899. 491.; *Janka Gy.*: A munkácsi egyházmegye i. m. 74.

¹⁷⁶ *Janka Gy.*: A munkácsi egyházmegye i. m. 77.

¹⁷⁷ *Zsotkovics K.*: Az egi befolyás ellen vívott harc a munkácsi i. m. 875–877.; *Hodinka A.*: A munkácsi görög-katolikus püspökség i. m. 621–625.; *Pirigyi I.*: A magyarországi görög katolikusok története i. m. I. köt. 165.; *A. B., Pekar*: The History of the Church i. m. 59–60.; *B., Fencich – B., Kicera – D., Shterr*: Єпископи Мукачівської греко-католицької єпархії. In: *B., Fencich – B., Kicera – D., Shterr*: Габсбурзька церква: Мукачівська греко-католицька єпархія в австрійську добу (1771–1918). Ужгород 2018. 63.; *Janka Gy.*: A munkácsi egyházmegye i. m. 81.

¹⁷⁸ *Baán István*: Bacsinszky András munkácsi püspökké való kinevezése. In: Bacsinszky András püspök. A Bacsinszky András püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Szerk. Véghseő Tamás. Nyíregyháza 2014. 65.

¹⁷⁹ *B., Fencich – B., Kicera – D., Shterr*: Єпископи Мукачівської i. m. 65.

zavá, a volt rendházat pedig püspöki palotává alakították át.¹⁸⁰ Az egyházmegye igazgatására a püspök héttagú káptalant állított fel.¹⁸¹ Bacsinszky ezenkívül megalapította a püspöki levéltárat, majd 1796-ban elrendelte, hogy minden régi oklevelet és dokumentumot küldjenek Ungvárra. Az 1775 augusztusában létrehozott püspöki könyvtárat saját gyűjteményéből 9 000 kötettel gazdagította.¹⁸² A kultúra iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy 1793-ban tanítóképző intézetet alapított Ungváron.¹⁸³ Ósláv nyelven katekizmust és *Bibliát* adott ki.¹⁸⁴

29. kép *Bacsinszky András munkácsi püspök arcképe*

Forrás: Vasárnapi Újság, 1859. január 16. 3. sz. 25.

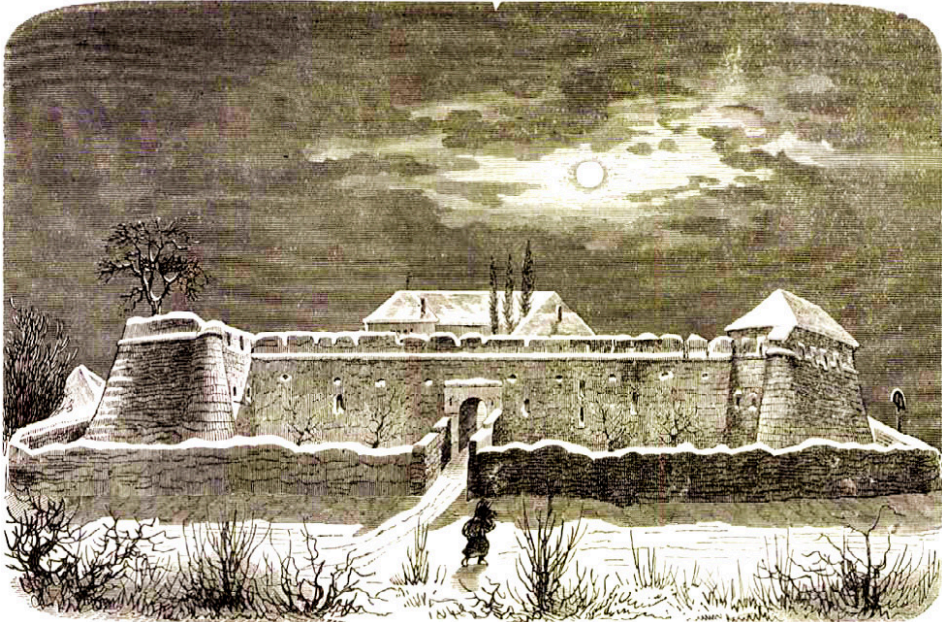
¹⁸⁰ *Terdik Szilveszter*: Az egykori jezsuita templom székesegyházzá alakítása Ungváron, Bacsinszky András püspök (1773–1809) idején. In: Bacsinszky András püspök. A Bacsinszky András püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Szerk. Véghseő Tamás. Nyíregyháza 2014. 202–230.

¹⁸¹ *B., Фенич – В., Кичера – Д., Штепп*: Єпископи Мукачівської і. m. 65–66.

¹⁸² *Hodinka A.*: A munkácsi görög-katolikus püspökség i. m. 675–702., 708–711.; *The Shaping of a National Identity* i. m. 27–28, 31.; *A. B., Pekar*: *The History of the Church* i. m. 78., 188.

¹⁸³ *Religio*, 1894. jún. 20. 1. félév. 49. sz. 409–410.; *Pirigyi István*: *A magyarországi görög katolikusok története*. II. kötet. Nyíregyháza 1990. 60.

¹⁸⁴ Vö. *Kocsis Mihály*: Két, ruszinok számára nyomtatásban megjelent mű (az ún. Bacsinszky-biblia és a Kutka-féle katekizmus) és a legújabb kutatások. In: Bacsinszky András püspök. A Bacsinszky András püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Szerk. Véghseő Tamás. Nyíregyháza 2014. 131–135.

30. kép *Az ungvári papnevelő szeminárium helyszínéül szolgáló egykori Drugeth-vár*

Forrás: Vasárnapi Újság, 1858. november 28. 48. sz. 569.

Bacsinszky püspöksége idején jelentősen javult az egyházmegye anyagi helyzete. Mária Terézia egy 1776-ban kibocsátott adománylevele a Miskolc melletti tapolcai apátság jövedelmét (évi 10–12 ezer forint) és az apáti címet adományozta a munkácsi püspöknek.¹⁸⁵ A főpásztor társadalmi rangja is mindinkább emelkedett: a királynő belső titkos tanácsosa, emellett a főrendiház tagja lett.¹⁸⁶

Bacsinszky korának egyik kiemelkedő egyházférfia volt, akinek tevékenysége túlmutatott a munkácsi egyházmegye határain. Aktív szerepet vállalt az 1775–1784 között működő bécsi görögkatolikus főszeminárium, az ún. Barbareum felállításában. Ennek eredményeként a munkácsi püspökség Bécsben tanuló szeminaristái megismerkedhettek a galíciai és bukovinai ukrán hallgatótársaikkal, s olyan nagyhatású szláv tudósok előa-

¹⁸⁵ *Hodinka A.*: A munkácsi görög-katolikus püspökség i. m. 660.; *Pirigy I.*: A magyarországi görög katolikusok i. m. II. köt. 59–60.; *A. B., Pekar*: The History of the Church i. m. 60., 223.

¹⁸⁶ *Pirigy I.*: A magyarországi görög katolikusok i. m. II. köt. 60.; *B., Фенч – В., Кичера – Д., Штерр*: Єпископи Мукачівської i. m. 66.

dásait hallgathatták, mint a cseh Josef Dobrovský (1753–1829), vagy a szlovén Bartoloměj Kopitar (1780–1844). A Barbareum bezárását követően a püspök kieszközölte, hogy egyházmegyéje papnövendékei Lembergben folytathassák tanulmányaikat. A magyarországi és galíciai görögkatolikusok kapcsolatában egy hangsúlyos közeledés volt tapasztalható.¹⁸⁷

Bacsinszky püspök idején a munkácsi egyházmegye összesen tizenhárom vármegye területén (Máramaros, Ugocsa, Bereg, Szatmár, Szabolcs, Ung, Zemplén, Abaúj, Borsod, Torna, Gömör, Sáros és Szepes) gyakorolt joghatóságot, s 771 egyházközséget foglalt magában (lásd a 8. térképet). Ebből következett, hogy a püspökség igazgatása igen komoly feladatnak bizonyult.¹⁸⁸

8. térkép *A munkácsi püspök joghatósága alá tartozó vármegyék*

Forrás: *Udvari István*: Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok. 2. kiadás. Nyíregyháza 1994. 64.

Az egyházigazgatás észszerűsítése céljából – a már működő máramarosi vikariátus mellé – II. József király létrehozta a szatmári (1776) és a kas-

¹⁸⁷ The Shaping of a National Identity i. m. 29–30.; *М.Ю., Каука*: Етнополітичний розвиток русинів-українців i. m. 64–65.

¹⁸⁸ *Duchnovič Alexander*: The History of the Eparchy of Prjašev. Rome 1971. 11.

sai külhelynökséget (1787).¹⁸⁹ A kassai vikariátus fennhatósága alá Abaúj, Borsod, Gömör, Sáros, Torna, illetve Zemplén vármegye északi része került. Mivel Kassán nem sikerült biztosítani a helynök lakhatását, ezért 1792-ben a vikariátus akkori vezetője, Bradács Mihály Eperjesen rendezkedett be, a II. József által megszüntetett minorita rend kolostorában. I. Ferenc király (1792–1835) 1803-ban a helynökségnek adományozta a helyi minorita kolostor egész infrastruktúráját. Ekkor dőlt el, hogy a kassai helynökség központja Eperjes lesz, ahol Bradács héttagú konzisztóriumot hozott létre.¹⁹⁰

Bacsinszky püspök 1809 decemberében elhunyt. Történelmi érde-
me, hogy ő rakta le az egyházmegye pénzügyi és infrastrukturális hátte-
rének, oktatási rendszerének alapjait.

¹⁸⁹ *Pirigyi I.*: A magyarországi görög katolikusok i. m. II. köt. 60., 73.; *A. B., Pekar*: The History of the Church i. m. 72–73.; *Vasil', Cyril*: Bacsinszky András püspöki személye – püspöksége alatt kiadott – kánoni rendelkezéseinek fényében. In: Bacsinszky András püspök. A Bacsinszky András püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Nyíregyháza 2014. Szerk. Véghseő Tamás. 87.

¹⁹⁰ *A., Duchnovič*: The History of the Eparchy of Prjašev i. m. 9–29.; *Pirigyi I.*: A magyarországi görög katolikusok i. m. II. köt. 73–75.; *A. B., Pekar*: The History of the Church i. m. 72–74.

A KÖTET SZERZŐI

Braun László, PhD (Szürte, 1971) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1998-ban mint történész, történelemtanár. Általános, illetve középiskolai tanárként dolgozott, majd öt éven keresztül a Kárpátaljai Területi Állami Adminisztráció Oktatási és Tudományos Főosztályán végezte munkáját. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának az elvégzése után 2018-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense. Kutatási területe Északkelet-Magyarország története a 19–20. század fordulóján.

Csatáry György, PhD (Kaszony, 1963) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett. Az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Középkori és kora újkori egyetemes történelem doktori programjának elvégzése után 2006-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot a történelemtudományok (kora újkori magyar történelem) szakterületen. 2008-tól a történelemtudományok kandidátusa. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének vezetője. Levéltártant, történelmi szaktudományokat és honismeretet oktat. A Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács tagja. Kutatási területe: a II. Rákóczi Ferenc vezette 1703–1711. évi szabadságharc, Északkelet-Magyarország és Kárpátalja története.

Császár István (Jánosi, 1985) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakán szerzett 2008-ben MA szintű oklevelet. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola Nemzetközi Kapcsolatok Története doktori programjában végezte PhD-tanulmányait, 2011-ben szerezte meg az abszolutóriumot. 2010 óta dolgozik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékén, jelenleg oktatói beosztásban. Kutatási területe: a második világháború utáni kárpátaljai magyar társadalomtörténet, civil társadalmi mozgalmak kialakulása Kárpátalján.

Dancs György (Balazsér, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem és földrajz szakán 2007-ben BA-oklevelet, történelem szakán 2008-ben Specialist oklevelet szerzett. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában abszolvált 2012-ben. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia lelképásztori munkatárs

szakán végzett 2017-ben. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára. Kutatási területe: a kolerajárvány az 1831–1832-es években; báró Perényi Zsigmond élete; a reformkori Magyarország az 1820–1840-es években.

Darcsi Karolina (Dercen, 1980) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) földrajz–történelem szakán 2002-ben Specialist oklevelet, 2006-ban a Budapesti Corvinus Egyetem Századvég Politikai Iskola közpolitikai szakirányán MA-oklevelet szerzett, illetve a Pécsi Tudományegyetem Politikatudományok Doktori Iskolájában abszolvált 2006-ban. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója. Kutatási területe: a kárpátaljai magyarság érdekérvényesítési lehetőségei a független Ukrajnában; közigazgatás, önkormányzatok, kisebbségi jogérvényesítés.

Dobos Sándor (Beregszász, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol nyelv és irodalom szakán 2009-ben BA-oklevelet, történelem szakán 2010-ben BA-, majd 2011-ben Specialist oklevelet szerzett, az Ungvári Nemzeti Egyetemen 2010-ben fejezte be a mesterképzést angol nyelvből és irodalomból, illetve a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában abszolvált 2014-ben. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója, valamint a Kiadói Részleg vezetője. Kutatási területe: helytörténet, helység-, utca- és térnevek, 20. századi községnevezendések a mai Kárpátalja területén.

Hires-László Kornélia, PhD (Beregszász, 1982) – 2003-ban az egykori Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán szerzett tanítói diplomát, majd ezt követően 2009-ben a Debreceni Egyetemen szociológia szakán végzett magiszteri fokozattal. 2017-ben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán magyar nyelv és irodalom szakon szerzett specialist fokozatú oklevelet. 2021-ben sikeresen megvédte doktori értekezését a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Kommunikációs Doktori Iskolájában. 2001 óta kutatóként dolgozik a Rákóczi-főiskola jelenleg Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontként ismert intézetében, és 2005 óta

a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatója. Kutatási területei: nyelvi tájkép és etnicitás Kárpátalján, a kárpátaljai magyarság identitása, az ifjúság aktuális problémái, valamint a kárpátaljai magyarság aktuális társadalmi folyamatai.

Kész Barnabás, PhD (Salánk, 1966) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1990-ben mint történész, történelemtanár. Egy évig régészként dolgozott az egyetemen, majd több mint két évtizedig általános és középiskolai tanár volt Salánkon. 2012-től a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, jelenleg docensi beosztásban. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának elvégzését követően, 2019-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot a bölcsészettudományok területén, néprajz- és kulturális antropológiai tudományokban. Kutatási területe: a kárpátaljai magyarság tárgyi néprajza. Ezenkívül foglalkozik helytörténettel, könyvillusztrálással és katonai hagyományőrzéssel is, számos tudományos-ismeretterjesztő kiadvány szerzője.

Molnár D. Erzsébet, PhD (Beregszász, 1979) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) angol–történelem szakán szerzett tanári oklevelet 2002-ben. Tanulmányait a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában folytatta, ahol 2015-ben védte meg doktori értekezését *Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborai* (1944–1953) címmel. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának vezetője, a Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék docense. Kutatási területe: Kárpátalja szovjetizálása, a kárpátaljai magyar férfilakosság elhurcolása, a donbászi munkaszolgálat.

Molnár D. István, PhD (Nagydobrony, 1979) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) angol–földrajz szakpárján szerzett tanári oklevelet 2002-ben. 2003–2006 között a Debreceni Egyetem Természettudományi Karának Földtudományok Doktori Iskoláját végezte el. Doktori (PhD) fokozatát 2013-ban szerezte. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszékének tanára és az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója. Kutatási területe: Kárpátalja népessége, közigazgatása.

Molnár Ferenc, PhD (Zápszony, 1986) – Az Ungvári Nemzeti Egyetemen 2009-ben magiszteri szintű oklevelet szerzett angol nyelv és irodalomból, majd 2010-ben elvégezte a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakát. Ezt követően az Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Jelenkori Magyar Történelem Doktori Program miniszteri ösztöndíjas hallgatója. 2019-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot történelemtudományok (19. századi magyar történelem) szakterületen. Jelenleg a II. RF KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense, tanszékvezető-helyettese. Kutatási területe: a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 19. századi története, valamint a dualizmus korának (1867–1918) felekezeti és nemzetiségi viszonyai.

Orosz Ildikó, PhD (Nagydobrony, 1960) – Az Ungvári Állami Egyetemen szerzett MSc szintű oklevelet matematika szakon 1983-ban. 1981-től a Nagydobronyi Középiskola matematikatanára, 1990-től 1995-ig az iskola igazgatója. 2001-ben a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájában szerzett doktori (PhD) fokozatot nevelésszociológia szakirányban. 2013-ban a Volodimir Hnatyuk Ternopili Nemzeti Pedagógiai Egyetemen pedagógiai tudományok kandidátusa (CSc) fokozatot szerzett általános pedagógia és a pedagógiatörténet szakterületen. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke, a II. RF KMF Pedagógia és Pszichológia Tanszékének docense. Kutatási területe a kisebbségi oktatás, az anyanyelvi/anyanyelvű oktatás helyzete Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig.

Rácz Béla, PhD (Tiszaújlak, 1981) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) történelem és földrajz szakán szerzett Specialist oklevelet 2003-ban. Az ELTE Földtudományi Doktori Iskola Földtan-Geofizika Programjának elvégzése után 2014-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot földtan szakterületen, archeometriai szakiránnyal. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatási rektorhelyettese, továbbá a Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék docense. Kutatási területe: archeometria, azon belül petroarcheológia: pattintott kőeszköznyersanyagok vizsgálata, források, elterjedési területek, az emberi közösségek kulturális kapcsolatai az őskorban.

Suslik Ádám, PhD (Beregszász, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem és földrajz szakán 2008-ban BA-oklevelet,

majd 2009-ben Specialist diplomát szerzett. 2017-ben Budapesten a Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola (Katonai- és politikai konfliktusok 1867–1945 között) programján belül doktori (PhD) fokozatot szerzett. Jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának levéltárosa az 1945 előtti Kormányservek Főosztályán. Kutatási területe: az első világháború és az azt követő rövid átmeneti időszak. A témakörön belül publikációi többsége egy adott régió (Északkelet-Magyarország), különös tekintettel Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék gazdaság-, társadalom-, egyház-, valamint hadtörténete tárgykörében jelentek meg. A klasszikus hadtörténetírás mellett olyan témákat is érint, amelyek a hadművelleti területeken vagy a hátszágban történt katonai visszaéléseket vizsgálják.

Szakál Imre, PhD (Bene, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán szerzett történelem és földrajz szakos tanári oklevelet 2008-ban. 2009-től a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója, értekezését 2015-ben védte meg. 2013-tól alma matere Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanársegéde, 2015-től docense. Kutatási érdeklődése Kárpátalja két világháború közötti történetére, a kisebbségtörténetre, Ukrajna történetére és az emlékeztörténetre terjed ki.

Szamborovszkyné Nagy Ibolya, PhD (Sárosoroszi, 1970) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1992-ben mint történész, történelemtanár. Egy évtizedig általános és középiskolai tanárként dolgozott, majd az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Kelet-Európa XIX–XX. századi története oktatási programjának elvégzése után 2011-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot a történelemtudományok (kelet-európai történelem) szakterületen. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Apáczai Csere János Könyvtárának igazgatója, ill. az intézmény Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense. Kutatási területe: a Szovjetunió társadalomtörténete 1945–1991 között (azon belül oktatáspolitikai és az iskolai történelemtanítás története), valamint a kérdés kárpátaljai vonatkozásai, az iskolai történelemtankönyvek tartalmi és didaktikai kérdései, ezenkívül a szovjet egyházpolitika és a kárpátaljai reformátusok története a fent jelzett időszakban.

Szólósi Nóra, PhD (Macsoła, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem, valamint angol nyelv és irodalom szakán 2008-

ban szerzett BA-diplomát. Ezt követően az Ungvári Nemzeti Egyetem angol szakán kapott magiszteri képesítést 2009-ben. Ugyanezen év őszén nyert felvételt az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék doktori programjára, ahol 2012-ben abszolvált. 2018-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot. Kutatási területe: a revízió és Kárpátalja 1938–1944 között, továbbá Kárpátalja társadalma és gazdasága 1939–1944-ben a visszacsatolt Felvidékkel való összehasonlításban.

Váradi Natália, PhD (Beregszász, 1980) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem, angol nyelv, világirodalom szakán szerzett Specialist oklevelet 2003-ban. Doktori (PhD) fokozatát a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában szerezte 2008-ban, 2012-ben a Nyíregyházi Főiskola közgazdász, gazdálkodási és menedzsment szakán szerzett BA-diplomát, majd 2013-ban történelemtudományokból kandidátusi fokozatot az Ukrán Tudományos Akadémia Történelmi Intézetében. 2020-ban a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karán magyar mint idegen nyelv szakirányú pedagógus-továbbképzési szakon MA-diplomát szerzett. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense, a II. RF KMF Felnőttképzési Központjának vezetője, az ECL Nyelvvizsgaközpont vezetője, a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány igazgatója. Kutatási területe: Kárpátalja a Hruscsov-érában, kiemelten az 1956-os forradalom kárpátaljai vonatkozásai.

К 22 **Історія Закарпаття. Спадщина та виклики.** Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II/ Редакційна колегія: Василь Брензович (голова редакційної колегії), Юрій Чотарі (головний редактор), Мелінда Орбан, Олександр Добош (відповідальні редактори), Ібоя Самборовскі-Нодь, Імре Сакал та Ласло Браун (члени редакційної колегії). Автори: Адальберт Рац, Адам Шушлік, Борнобаш Кейс, Єлизавета Молнар Д., Ібоя Самборовскі-Нодь, Ільдико Орос, Імре Сакал, Іштван Часар, Кароліна Дорчі, Корнелія Гіреш-Ласлов, Ласло Браун, Наталія Вароді, Нора Севлеші, Олександр Добош, Стефан Молнар Д., Федір Молнар, Юрій Данч та Юрій Чотарі. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2021. – 788 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-8046-21-7

У виданні представлено історію сучасного Закарпаття від найдавніших часів до сьогодення. Колективна монографія має узагальнюючий характер, автори висвітлили теми, які вважали найважливішими. Рекомендуємо усім, хто хоче більше дізнатися про багатогранне минуле й сучасне краю.

УДК 94(477.87)(082)

Наукове видання

ІСТОРІЯ ЗАКАРПАТТЯ СПАДЩИНА ТА ВИКЛИКИ

Колективна монографія

2021 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №9 від 30.09.2021)

Підготовлено кафедрою історії та суспільних дисциплін спільно з Науково-дослідним центром
ім. Тіводора Легоцькі і Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: *Василь Брензович, канд. іст. наук*

Головний редактор: *Юрій Чотарі, канд. іст. наук*

Відповідальні редактори: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

Члени редакційної колегії: *Івоя Самборовські-Нодь, канд. іст. наук,*

Імре Сакал, докт. філософії у галузі іст. наук та Ласло Браун, докт. філософії у галузі іст. наук

Рецензенти:

Адам Новак, докт. філософії у галузі іст. наук (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 3

Аттіла Шімон, габ. докт. у галузі іст. наук (Університет імені Яноша Шее, Комарно; Науково-дослідний інститут національних меншин «Форум», Шаморін) – розділ 7

Вікторія Ференц, докт. філософії у галузі філол. наук (Науково-дослідний інститут національної політики, Будапешт) – розділ 16

Іван Мандрик, докт. іст. наук, проф. (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Берегове) – розділ 5

Іштван Мароші (грек.-кат. священник, Греко-католицький центр ім. Елемира Ортугая, Берегове) – розділ 10-13

Іштван Цігань, канд. іст. наук (Інститут та Музей військової історії, Будапешт) – розділ 4

Йосип Молнар, канд. геогр. наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Берегове) – розділ 1

Левенте Пюошкі, габ. докт. у галузі іст. наук, проф. (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 8-9

Марія Палашик, габ. докт. у галузі іст. наук (Історичний архів державної безпеки Угорщини, Будапешт) – розділ 11

Моніка Баер-Шіпош, докт. філософії у галузі політ. наук (Пейчський університет, Пейч) – розділ 15

Пйітер Пал Товт, докт. соц. наук (Науково-дослідний інститут демографії, Центральне статистичне управління Угорщини, Будапешт) – розділ 16

Пйітер Форішек, габ. докт. у галузі іст. наук (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 2

Тібор Балла, габ. докт. у галузі військ. наук, проф. (Національний університет державної служби, Будапешт) – розділ 6

Тібор Валух, габ. докт. у галузі іст. наук (Університет імені Кароля Естергразі, Егер) – розділ 10, 12-13

Ференц Гідас, OFM (Ordo Fratrum Minorum) – розділ 10-13

Ференц Радванські, докт. філософії у галузі теол. наук (реформатський священник, Релігійна громада реформатської церкви с.Косонь) – розділ 10-13

Шандор Мілован (почесний голова Товариства угорської культури Закарпаття, Виноградів) – розділ 14

Технічне редагування та верстка: *Мелінда Орбан*

Коректура: *Едіна Шін, Марта Гнатик-Рішко*

Дизайн обкладинки: *Ласло Веждел*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр "Опаці Чері Янош" при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальний за випуск: *Олександр Добош* (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

За зміст колективної монографії відповідальність несуть автори

Видання здійснене за підтримки Фонду національної співпраці, Офісу прем'єр-міністра Угорщини, ЗАТ «Благодійний фонд ім. Габора Бетлена» та за сприяння Спілки «За майбутнє реформатської громади Ніртетгі» і Благодійного фонду За Закарпатський угорський інститут

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У»* (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 25.10.2021. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк офсетний. Ум. друк. арк. 64,0.

Формат 70x100/16. Замовл. №2772. Тираж 1400.